

УДК 327.3

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2022/1.22>**Моїсеєва Т.М.**

Державний університет «Одеська політехніка»

Кудлай І.В.

Державний університет «Одеська політехніка»

«АСОЦІЙОВАНЕ ТРІО»: ОЦІНКИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Статтю присвячено проблемі становлення та позиціонування на міжнародній арені регіонального формату «Асоційоване тріо». Особливу увагу приділено питанням ролі громадянського суспільства у формуванні альянсу України, Грузії та Молдови, оскільки це дає уявлення щодо потенційних можливостей впливу громадянського суспільства на визначення та коригування стратегічних напрямів зовнішньої політики держави. Авторами проаналізовано документи, що визначають мету, сфери дії та механізми співпраці трьох держав: «Меморандум про взаєморозуміння між міністерством закордонних справ Грузії, міністерством закордонних справ і європейської інтеграції республіки Молдова і міністерством закордонних справ України щодо започаткування посиленого співробітництва з європейської інтеграції – «Асоційованого тріо» та «Декларацію Батумського саміту», схвалену главами держав Асоційованого тріо – Грузії, Республіки Молдова та України (19 липня 2021). Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що учасниками нового формату не вироблено спільних «інструментів» у досягненні кінцевої мети «Асоційованого тріо» – отримання членства в Європейському Союзі.

Розкрито позиції міжнародних «акторів» у «ланцюжку» ЄС – «Східне партнерство» – «Асоційоване тріо». Зокрема, виділено чинники, що визначають сприйняття ініціативи «Східне партнерство» як Європейським Союзом, так і партнерами по «Асоційованому тріо». Акцентовано на тому, що намагання Брюсселю зберегти формат «Східного партнерства» формує його стримані підходи до появи тристоронньої коаліції. Стисло охарактеризовано підсумкові документи Шостого Саміту «Східного партнерства», який відбувся 15 грудня 2021 р. (у положеннях, що стосуються досліджуваної теми). Зроблено висновки щодо проблем та перспектив тристороннього формату України, Грузії та Молдови «Асоційоване тріо».

Ключові слова: «Асоційоване тріо», Україна, Грузія, Молдова, громадянське суспільство, Меморандум, Батумська Декларація, європейська інтеграція, Європейський Союз, «Східне партнерство».

Постановка проблеми. Міністр закордонних справ України, Дмитро Кулеба, підсумовуючи зовнішньополітичну діяльність відомства у 2021 році, до одного з найкращих 10 дипломатичних здобутків України зарахував «тристоронній формат посиленої співпраці України, Грузії та Молдови з європейської інтеграції – «Асоційоване тріо» [9].

Актуальність досліджуваної проблеми, на нашу думку, визначають два аспекти: 1) євроінтеграційні устремління України, закріплені в Основному Законі держави; 2) зростання в системі міжнародних відносин ролі регіональних форматів, які нерідко демонструють мобільність, оперативність, гнучкість у вирішенні практичних завдань секторальної співпраці та безпекових питань.

Так, за останні два роки Україна створила «Люблінський трикутник» із Польщею та Литвою, «Квадригу» з Туреччиною, «Кримську платформу»,

за участі 46 держав та міжнародних організацій [11]. Цілком логічно, що на шляху європейської інтеграції наша держава шукає додаткові «інструменти» оптимізації та прискорення цього процесу. Одним із таких «інструментів» має стати тристоронній альянс України, Грузії, Молдови «Асоційоване тріо».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія проблеми «Асоційованого тріо» є багатоаспектною. У контексті досліджуваної теми, науковий інтерес представляють праці, в яких розглядають двосторонні відносини держав [15; 24]; наукові розвідки, присвячені євроінтеграційним устремлінням України, Грузії, Молдови [6; 14]; публікації, в яких автори досліджують ті, чи інші аспекти європейської політики «Східного партнерства» (СхП) [17; 22]. Тема «Асоційованого тріо» залишається у колі малодосліджених проблем і потребує подальшого вивчення.

Постановка завдання. Статтю присвячено дослідженню питання ролі громадянського суспільства в становленні та розвитку ініціативи «Асоційоване тріо»; визначенню позицій міжнародних «акторів» у «ланцюжку» ЄС – «Східне партнерство» – «Асоційоване тріо»; аналізу проблем та перспектив тристороннього альянсу України, Грузії та Молдови.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Роль громадянського суспільства у становленні тристороннього формату України, Грузії та Молдови.* Прагнення більш тісної співпраці на шляху євроінтеграції та ідея об'єднання трьох асоційованих членів «Східного партнерства» в окремий формат продемонстровані ще за декілька років до формального оформлення «Асоційованого тріо». Підтвердженням цьому, зокрема, є щорічне проведення Форуму асоціацій (Association Exchange Forum), який постав у 2017 р. «як ініціатива трьох сестринських Фундацій, що входять до мережі Open Society Foundations, започаткованої Джорджем Соросом, як-от Фонд «Відродження», Фонд «Відкрите Суспільство Грузії» та «Фонд Сороса у Молдові» [18].

Форум є міжнародним експертно-дискусійним майданчиком «відповідальних високопосадовців та громадських експертів із Грузії, Молдови, України, а також ЄС, що займаються питанням виконання Угод про асоціацію» [7]. З 2017 р. проведено чотири форуми: перший відбувся 14 листопада 2017 р., другий – 19 вересня 2018 р., третій – 13 листопада 2019 р. [23], четвертий – 21, 22 жовтня 2021 р. [18].

Важливим підсумком роботи третього Форуму асоціацій стало прийняття Спільної Декларації (далі – «Спільна декларація ... Платформ громадянського суспільства») шести громадських євроінтеграційних платформ України, Грузії та Молдови (Грузинська сторона Платформи громадянського суспільства Грузія-ЄС, Грузинська національна платформа ФГС СхП, Молдавська сторона Платформи громадянського суспільства Молдова-ЄС, Молдавська національна платформа ФГС СхП, Українська сторона Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС, Українська національна платформа ФГС СхП), яка представлена «урядовцям трьох країн, представникам європейських інституцій (Єврокомісії, Європейській службі зовнішньої дії та Європарламенту), а також експертній спільноті трьох країн та ЄС на третьому Форумі Асоціацій» [13].

У документі варто виділити декілька основних положень: 1) необхідність створення та інституа-

лізації нового формату посиленої співпраці трьох країн на євроінтеграційному напрямі в умовах глибоких змін у Східній Європі; 2) обмін досвідом, регулярні консультації, координація дій «на рівні уряду, парламенту та громадянського суспільства», а також взаємна підтримка «в імplementації Угод про асоціацію та веденні діалогу з інститутами ЄС»; 3) співробітництво у сферах: торгівлі, розбудови вільного ринку, інфраструктури транспорту та зв'язку, «енергетичної, екологічної та соціальної політики»; 4) доцільність проведення консультацій та співпраці у військовій і правоохоронній сферах, питаннях регіональної безпеки та протидії гібридним загрозам; 5) акцент на тому, що політика ЄС стосовно трьох асоційованих країн у короткостроковій перспективі, потребує модернізації, ключовими моментами якої повинні стати: «законодавчий скринінг, інтеграція в Єдиний ринок, включення до політики згуртованості (доступ до структурних фондів), розширення інфраструктурних мереж і посилена співпраця у сфері Спільної політики безпеки та оборони і Політики правосуддя, свободи та безпеки»; 6) заклик до урядів та парламентів трьох країн – започаткувати тристоронній формат співробітництва, а до ЄС – «підтримати тристороннє співробітництво та інституціоналізувати посилений діалог у форматі “ЄС+3”».

Поряд із рішучою тональністю Декларації привертає увагу закладена в тексті пересторога щодо того, що майбутній тристоронній формат «повинен існувати паралельно з наявною багатосторонньою структурою Східного партнерства, не підриваючи цю ініціативу» [20].

Ідея «Тріо» отримала підтримку литовських депутатів зі складу політичної групи Європейської народної партії (ЄНП). Майже одночасно з третім Форумом асоціацій (12 листопада 2019 р.) в Брюсселі, «за участю депутатів Європейського парламенту, представників провідних дослідницьких установ Євросоюзу, а також представників громадськості та політиків із країн-партнерів», відбулася дискусія «Наша стратегія для майбутнього Східного партнерства», під час якої Голова Парламентської Асамблеї Euronest Андрюс Кубілюс, презентував документ «Стратегія тріо 2030». Важливими пунктами Стратегії стали: започаткування «Європейського “процесу тріо”» на наступний десятирічний термін, «для підтримки країн, які мають розвинуті відносини з ЄС у форматі асоціації та поглиблених та всеохопних зон вільної торгівлі (Україна, Грузія і Молдова)»; пошук нових, довгострокових інструментів у роботі з

асоційованими членами Східного партнерства для збереження мотивації та імпульсу до реформ; «м'яка» трансформація пострадянських країн та їх перетворення на успішні демократичні держави, зокрема, з урахуванням досвіду попередників з числа країн Східної Європи, головним стимулом для розвитку яких став процес розширення ЄС»; конкретизація зобов'язань самого Євросоюзу, в його реакції на успіх реформ асоційованих країн, поряд зі збереженням принципу «більше за більше» у їх відносинах із ЄС [12].

Четвертий Форум асоціацій (4th Association Exchange Forum), як було зазначено, відбувся 21–22 жовтня у Києві «завдяки зусиллям Фонду «Відродження» та Центру «Нова Європа», за підтримки Європейського Союзу. Партнерами Форуму стали Інститут європейської політики та реформ (Кишинів), інтеграційна програма ЄС Фонду «Відкрите суспільство Грузії» та «Фонд Сороса у Молдові». У ньому взяли участь не лише «високопосадовці з Грузії, Молдови та України, відповідальні за координацію виконання Угод про асоціацію між ЄС та трьома країнами», а й «провідні експерти та активісти громадянського суспільства з досвідом виконання угод про асоціацію та члени європейських і національних парламентів, представники ЄСВД та Європейської Комісії, делегацій ЄС у Києві, Тбілісі та Кишиневі, відповідних проєктів технічної допомоги ЄС, донорських організацій, аналітичних центрів та академічних установ».

Учасникам Форуму для обговорення, обміну досвідом, висновків і пропозицій запропоновано шість важливих проблем (панелей): 1) «Угода про асоціацію у 2021 році: де ми зараз?»; 2) «Парламентська співпраця у реалізації порядку денного інтеграції до ЄС»; 3) «Часткова інтеграція з ЄС: як Україна, Молдова та Грузія можуть використати приклади Туреччини, Норвегії, Балкан та Швейцарії?»; 4) «ПВЗВТ (Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі) – чи досі вони служать своїм цілям?»; 5) «Зовнішні перепони: як Росія та Китай підривають інтеграцію з ЄС?»; 6) «Стратегія “тріо”: чого Україна, Грузія та Молдова могли б досягти разом?» [18].

Не зупиняючись докладно на роботі Форуму, виділимо його ключові тези: 1) думка про необхідність та незворотність продовження євроінтеграційних реформ прозвучала у виступах Андрія Попова (Голови Управління багатостороннього співробітництва міністерства закордонних справ Молдови), Теймураза Джанджалія (заступника міністра закордонних справ Грузії), Наталії Фор-

сюк, (генеральної директорки Урядового офісу з координації європейської та євроатлантичної інтеграції), а Ніколас Цендровіч (заступник керівника відділу Грузії та Молдови у Європейській комісії) зауважив, що «головне не швидкість виконання вимог асоціації, а якість і послідовність»; 2) міжпарламентське співробітництво, політичний діалог із ЄС (модераторка дискусії – Ганна Гопко, голова АНТС, колишня голова Комітету Верховної Ради України у закордонних справах); 3) доцільність вивчення досвіду моделей «часткової інтеграції» деяких зарубіжних країн, зокрема Туреччини, Швейцарії (модератор – Шимон Ананіч з Фонду Стефана Баторія у Польщі); 4) теза щодо того, що «Росія та Китай переслідують різні цілі та послуговуються різними методами дестабілізації в регіоні, мета в них одна – підірвати демократичні перетворення в країнах Тріо та просувати свої бізнес-інтереси» (модератор – Лео Літра, старший аналітик Центру «Нова Європа»); 5) співпраця країн «Тріо» на всіх рівнях, обговорення спільних стратегій та можливостей на шляху до євроінтеграції [18].

Оформлення «Асоційованого тріо». Мета, очікування та потенціал. 17 травня 2021 року міністри закордонних справ України, Грузії, Молдови підписали «Меморандум про взаєморозуміння між міністерством закордонних справ Грузії, міністерством закордонних справ і європейської інтеграції республіки Молдова і міністерством закордонних справ України щодо започаткування посиленого співробітництва з європейської інтеграції – «Асоційованого тріо» (далі – «Меморандум про взаєморозуміння»).

Цією акцією завершено процес офіційного оформлення тристороннього формату співпраці. Документ визначив мету, сферу дії та механізми співробітництва трьох держав. Метою «Асоційованого тріо» є «набуття членства в Європейському Союзі», а сам альянс має стати платформою «посиленого співробітництва і діалогу між міністерствами закордонних справ трьох асоційованих партнерів ЄС, а також із Європейським Союзом із питань, що становлять спільний інтерес і стосуються європейської інтеграції їхніх країн, включаючи співпрацю у форматі «Східного партнерства». «Меморандум про взаєморозуміння» конкретизував цілі співробітництва у форматі «ЄС+3» та, як уже було зазначено, окреслив механізми співпраці (тристоронні консультації, узгоджена публічна комунікація, спільні дипломатичні демарші в інституціях ЄС та державах-членах ЄС) [16].

Основні положення «Меморандуму про взаєморозуміння» знайшли своє підтвердження та розвиток у «Декларації Батумського саміту», схваленій 19 липня 2021 року, президентами трьох держав (В. Зеленським (Україна), С. Зурбішвілі (Грузія), М. Санду (Молдова)) [8].

Водночас, на наш погляд, члени «Трію» не виробили конкретних «інструментів» спільного руху до кінцевої мети. Цілком поділяємо думку редактора «Європейської правди» Сергія Сидоренка, який зауважує, що держави об'єднає спільна мета, а от шляхи та інструменти вони обрали різні. Пояснюючи свою тезу, автор констатує: 1) Україна та Грузія (на відміну від Молдови) «мають у своїх конституціях норму, яка зобов'язує їхні уряди прямувати до членства в Євросоюзі»; 2) Грузія планує подати заявку на вступ до ЄС у 2024 р. Україна йде іншим шляхом – ми «домовляємося про підтримку членства України з кожною державою індивідуально» (європейська перспектива України вже визнана Естонією, Латвією, Литвою та Польщею у чотирьох двосторонніх деклараціях). Позиція Молдови – спочатку «домашнє завдання» (реформи), а вже потім розмови про інше [10; 19].

Влучно оцінила поточну стратегію «Трію» Крістіна Герасімов (радниця президента Молдови з питань зовнішньої політики): «сьогоднішня стратегія Трію – це скоріше механізм координації меседжів, які ми хочемо разом надіслати до Брюсселя. Але я думаю, що ми можемо зробити набагато більше. Завдяки співпраці ми можемо знайти спільні розв'язання спільних проблем і підійти до спільних проблем по-новому» [18].

Якщо стисло охарактеризувати короткотермінові очікування України, Грузії та Молдови від співпраці у форматі «ЄС+3», можна виділити декілька першорядних завдань, як-от: 1) активізація євроінтеграційного процесу (відкриваючи 4-й «Association Exchange Forum», Д. Кулеба висловив упевненість, що «наступна хвиля розширення ЄС буде називатися "Хвиля Асоційованого трію"») [11]; 2) визнання Брюсселем ініціативи «Асоційованого Трію» та його прагнень [5]; 3) надання європейської перспективи трьом асоційованим партнерам як стимулу до поглиблення необхідних реформ [8].

«Асоційоване трію» – «Східне партнерство»: позиція Європейського Союзу. Позиція Європейського Союзу, щодо «Асоційованого трію», характеризується стриманістю оцінок і відсутністю обіцянок, оскільки оформлення нового формату співпраці України, Грузії та Молдови, викликало

побоювання стосовно того, що він може «підірвати», або, взагалі «розвалити» «Східне партнерство». Так, кореспондент DW (Україна) Юрій Шейко в матеріалі від 02.07.2021 р. наводить слова експертки брюссельського аналітичного центру ЕРС Аманди Пол, яка назвала «Асоційоване трію» цікавою ініціативою, певною «революцією» (як перша спроба регіональної співпраці в рамках СхП), а також зауважила, що «для Євросоюзу важливо, щоб ця ініціатива не поклала кінець “Східному партнерству”» [25].

Аналіз заяв, виступів, інтерв'ю європейських чиновників дозволяє зробити висновки, що метою Брюсселя є збереження «Східного формату», а «Асоційоване Трію» там сприймається як певна спроба оновлення і як невід'ємна частина «Східного партнерства». Про це свідчать висловлювання низки чиновників від ЄС.

Верховний представник ЄС із зовнішньої та безпекової політики Жозеп Боррель на зустрічі з Міністрами закордонних справ трьох країн у червні 2021 р., наголосив, що «надзвичайно важливим аспектом “Східного партнерства” є побудова зв'язків не лише між ЄС і нашими країнами-партнерами, але й між ними самими». Речниця ЄС із зовнішньополітичних питань Набіла Массрالی на додатковий запит DW про ставлення до «трію», зауважила: «Ми вітаємо ініціативу та співпрацюємо в рамках “Східного партнерства”, пам'ятаючи про принципи інклюзивності та диференціації, а також двосторонніх відносин із кожним із партнерів». А «керівник брюссельського бюро Фонду Конрада Аденауера Гарді Острі (Hardy Ostry) вважає, що “трію” відкрило «шлях до активнішої фази “Східного партнерства”» [25].

Серед причин такої «відданості» Брюсселя формату «Східного партнерства» називають як політичні (сподівання, що переваги, які надаються асоційованим членам, мотивують Вірменію, Азербайджан та Білорусь активніше співпрацювати з ЄС), так і економічні (низка практичних проєктів (наприклад, у сфері інфраструктури) спрямовані на всі шість країн СхП) [25].

Варто зауважити, що ЄС не є одностайним у своїй стриманості щодо нового регіонального формату. Так, більшу відкритість і прихильність до ініціативи виявили нові країни-члени Центральної та Східної Європи, а також Балтії. Міністр закордонних справ Литви Габріеліус Ландсбергіс заявив, що його країна розглядає трію як «крок уперед для країн, щоб прискорити свій шлях до європейської інтеграції» [2].

Посол Польщі в ЄС Анджей Садош у коментарі EURACTIV підкреслив, що Польща «вітає ініціативу «Трію» як «своєчасну та добре озвучену пропозицію щодо їх більш глибокої взаємодії з ЄС у рамках політики східного сусідства» [3].

Протилежну позицію, яку кореспондент «EURACTIV» В. Максимов називає «холодною блокадою», займає Франція. На думку автора, це пояснюється наявністю в країні впливової вірменської діаспори. Посилаючись на слова «дипломата з регіону», В. Максимов зазначає: «Париж навряд чи підтримає будь-які ідеї прискорення розвитку трію саме через настрої вірменської діаспори» [2].

«Асоційоване трію» – «Східне партнерство»: Позиція української сторони та партнерів по «Трію». Учасники «Трію» скептично налаштовані до майбутніх потенційних можливостей та перспектив політики «Східного партнерства». Цей скепсис має своє пояснення, оскільки «Східне партнерство» зразка 2009 р. (коли воно було започатковане) і 2021 р. кардинально відрізняються. За цей час Україна, Грузія та Молдова підписали угоди про асоціацію, мають зони вільної торгівлі з ЄС, а їхні громадяни користуються безвізом. Відносини ЄС із трьома іншими учасниками ініціативи розвиваються досить мляво: з Вірменією діє нова угода про всеохопне та розширене партнерство; з Азербайджаном щодо цього лише ведуться переговори; Білорусь же взагалі заявила про призупинення членства у «Східному партнерстві» [25].

Жодна з країн «другої трійки» не демонструє прагнення до членства в ЄС; Білорусь та Вірменія приєдналися до очолюваного Росією Євразійського економічного союзу, а Азербайджан, багатий на викопне паливо, прагне підтримувати однакову відстань від великих держав» [4].

Не додає згуртованості «Східному партнерству» наявність давнього, нерозв'язаного вузла суперечностей навколо Нагірного Карабаху, між його учасниками – Вірменією та Азербайджаном. І головне – формат «Східного партнерства» не передбачає членства в ЄС, оскільки є складником політики сусідства, а не політики розширення».

Заступник начальника відділу регіону Східного партнерства зовнішньої служби ЄС (EEAS) Радослав Дарський заявив, що «ми не можемо робити вигляд, що не бачимо», що країни ЄС і Східного партнерства «мають різне бачення майбутнього цього партнерства та своєї участі в ньому» [2].

Аналогічну думку висловив заступник виконавчого директора з питань Росії, «Східного партнерства», Центральної Азії, регіонального

співробітництва та ОБСЄ Європейської служби зовнішньополітичної діяльності Люк Девінь, який визнав, що учасники «Східного партнерства» «мають різні погляди на нього з огляду на своє географічне положення, історію та економічну ситуацію». І хоч «Східне партнерство» – геополітична ініціатива з огляду на його цілі, його геополітичний вплив полягає не в тому, щоб визначити, кому і з ким дружити» [5].

Отже, в Європейському Союзі є усвідомлення проблем СхП, однак курс на його збереження залишається пріоритетним.

Зважаючи на настрої Європейського Союзу щодо «Східного партнерства», учасники Трію, також виявляють стриманість і обережність у висловлюваннях. Теза про те, що новий тристоронній формат не має на меті послаблення «Східного партнерства», закладена в «Спільній декларації... Платформ громадянського суспільства», «Меморандумі про взаєморозуміння», «Декларації Батумського саміту», численних виступах, заявах міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби та ін. [8; 16; 20].

Шостий Саміт Східного партнерства та питання «Асоційованого Трію». 15 грудня 2021 року в Брюсселі, відбувся Шостий саміт Східного партнерства, який, на наш погляд, підтвердив певну розбалансованість СхП. За підсумками Саміту ухвалено як «Спільну Декларацію саміту Східного партнерства «Відновлення, стійкість і реформи»», так і «Спільну заяву глав держав/урядів «Асоційованого трію» – Грузії, Республіки Молдова та України за підсумками 6-го Саміту Східного партнерства». Білорусь участі в Саміті не брала.

Не вдаючись до докладного аналізу перебігу саміту та змісту згаданих документів, зупинимося на декількох пунктах, які становлять інтерес у межах досліджуваної теми.

1. Очікування держав «Трію» були задоволені лише частково. Європейський Союз визнав ініціативу «Асоційованого трію». Так, у пункті 12 «Спільної Декларації саміту Східного партнерства «Відновлення, стійкість і реформи»» зазначено (переклад з англ. авторський): «відповідно до принципів диференціації та інклюзивності ЄС визнає ініціативу трьох асоційованих партнерів – Грузії, Республіки Молдова та України – щодо розширення співпраці з ЄС та бере до уваги посилення координації між ними з питань, що становлять спільний інтерес, пов'язаних із реалізацією угод про асоціацію та поглиблених та всеохопних зон вільної торгівлі, а також щодо

співпраці у рамках Східного партнерства» [1]. Європейські перспективи, для асоційованих членів у підсумковому документі закріплені не були.

2. Позицію держав тристороннього формату демонструє «Спільна заява глав держав/урядів «Асоційованого тріо» – Грузії, Республіки Молдова та України за підсумками 6-го Саміту Східного партнерства». Зокрема, учасниці «Тріо» вже традиційно підтвердили відданість «подальшому стратегічному розвитку Східного партнерства відповідно до принципів диференціації та інклюзивності» та «тверду прихильність стратегічній, амбітній та далекоглядній політиці Східного партнерства, заснованій на спільних фундаментальних цінностях, взаємних інтересах, на спільній власності та відповідальності» [21]. Остання теза викликає певний подив, оскільки про «спільні цінності і взаємні інтереси» ми вже згадували вище.

Окрім цього, в документі порушується питання про наміри посилення секторальної співпраці з ЄС; інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС; «важливість подальшого підвищення стійкості та співробітництва у сфері спільної політики безпеки та оборони (СПБО) та спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗБП)», як-от співробітництво «з агентствами та механізмами ЄС, включно з Європейським фондом миру та участю в проектах PESCO».

Важливими положеннями «Спільної заяви глав держав/урядів «Асоційованого тріо» є посилення на ст. 49 Договору про Європейський Союз, згідно з якою «будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в статті 2 Договору про Європейський Союз, і зобов'язується їх просувати, може подати заявку на вступ до Європейського Союзу» та заклик до Європейського Союзу «підтримати суверенний вибір наших держав разом з усіма відповідними кроками, зробленими нами в напрямі європейської інтеграції, визнати європейську перспективу Грузії, Республіки Молдова та України» [21].

Висновки. Отже, саме громадянське суспільство виступило своєрідним «каталізатором» утворення нового формату тристоронніх відносин України, Грузії та Молдови (від зародження ідеї, до її втілення та розвитку). Директор Фонду «Відродження» Олександр Сушко, виступаючи на Четвертому Форумі асоціацій, зазначив, що «в межах Форуму народилась ініціатива «Асоційованого тріо» – проекту співпраці України, Молдови та Грузії у євроатлантичній інтеграції, після чого

лідери громадянського суспільства запропонували її урядам своїх країн. Лише протягом кількох місяців після проведення Форуму у 2019 році міністри закордонних справ України, Молдови та Грузії надіслали Брюсселю пропозицію започаткувати особливий формат співпраці з «Асоційованим тріо». Завдяки цьому «Associated Trio» інкорпороване в офіційну мову. А це значить, що діалог із ЄС тепер ведеться на зовсім іншому рівні» [18].

Альянс України, Грузії та Молдови планується зробити платформою посиленої співпраці у форматі «ЄС+3», а його кінцевою метою є здобуття країнами повноправного членства в Європейському Союзі. Головними документами, що визначили мету, сферу дії та механізми співробітництва трьох держав, є «Меморандум про взаєморозуміння...» та «Декларація Батумського саміту...». Водночас, учасниками «Тріо», не запропоновано конкретних «інструментів» спільного руху до кінцевої мети. Наразі головним «інструментом» є вироблення та представлення узгодженої позиції в комунікації з інституціями та посадовими особами ЄС.

Європейська ініціатива «Східне партнерство», на наш погляд, сьогодні становить розбалансований формат, у якому об'єднані держави з різними стратегічними цілями, зовнішньополітичною орієнтацією та відмінним баченням власного місця в процесах європейської інтеграції. Ці чинники зумовлюють логічність згуртування асоційованих членів СхП в окремих «підформатах».

Європейський Союз активно демонструє намір зберегти «Східне партнерство», що пояснюється як політичними, так і економічними причинами. Це прагнення впливає на формування стриманої позиції ЄС у сприйнятті та оцінках тристороннього формату України, Грузії та Молдови, який розглядається як невід'ємна частина СхП. Більшу відкритість і прихильність до ініціативи виявили нові країни-члени Центральної та Східної Європи, а також Балтії.

Шостий саміт «Східного партнерства» не став «проривом» для держав «Тріо» – Європейський Союз визнав «Асоційоване тріо», але не запропонував європейської перспективи його учасникам. З огляду на це, досягнення головної мети «Тріо» (отримання членства в ЄС), на наш погляд, є досить віддаленою перспективою. Однак варто пам'ятати, що «Асоційоване тріо» є молодим форматом, тому ґрунтовні висновки щодо нього робити ще зарано.

Список літератури:

1. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit (Brussels, 15 December 2021). General Secretariat of the Council, 2021, 15 december. 22 с. С. 6. *Official website of the Council of the EU and the European Council*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/53527/20211215-eap-joint-declaration-en.pdf> (дата звернення: 20.01.2022).
2. Makszimov, Vladyiszlav (16 листопада 2021 р.) EU meets troubled Eastern Partners in run up to leaders' summit. *EURACTIV.com*. URL: <https://www.euractiv.com/section/eastern-europe/news/eu-meets-troubled-eastern-partners-in-run-up-to-leaders-summit/> (дата звернення: 14.01.2022).
3. Makszimov, Vladyiszlav (23 липня, 2021 р.). Newer EU members support Associated Trio as “champions”. *EURACTIV.com*. URL: <https://www.euractiv.com/section/eastern-europe/news/newer-eu-members-support-associated-trio-as-champions/> (дата звернення: 14.01.2022).
4. Makszimov, Vladyiszlav (29 листопада, 2019 р.). Future of Eastern Partnership: EPP backs trio plan, Commission cautious. *EURACTIV.com*. URL: <https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/future-of-eastern-partnership-epp-backs-trio-plan-commission-cautious/> (дата звернення: 14.01.2022).
5. Власенко В. (2 грудня, 2021 р.). Київ, Кишинів і Тбілісі заявили про намір повної інтеграції в ЄС. Прем'єри трьох країн розповіли у Брюсселі, чого вони очікують від саміту «Східного партнерства». *Урядовий кур'єр*. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/kiyiv-kishiniv-i-tbilisi-zayavili-pro-namir-povnoy/> (дата звернення 15.12.2021).
6. Гладченко І.А. Україна та Молдова у співробітництві з ЄС (1992–2014 рр.). *Наукові записки. Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. 2016. Вип. 24. С. 283–288. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2016_24_55
7. Громадська синергія. Громадськість за євроінтеграційні реформи Підсумковий звіт Проекту. Громадська синергія. *Міжнародний фонд «Відродження»*, 2020. С. 56 URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/news/3964/> (дата звернення: 07.12.2021).
8. Декларація Батумського саміту, схвалена главами держав Асоційованого тріо – Грузії, Республіки Молдова та України (19 липня 2021). *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/deklaraciya-batumskogo-samitu-shvalena-glavami-derzhav-asoci-69609> (дата звернення: 03.12.2021).
9. Дмитро Кулеба назвав 10 дипломатичних здобутків України в 2021 році (17 грудня, 2021 р.). *Міністерство закордонних справ України* : офіційна сторінка. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-nazvav-top-10-diplomatichnih-zdobutkiv-ukrayini-v-2021-roci> (дата звернення: 30.12.2021).
10. Дмитро Кулеба: Надання Україні перспективи членства в ЄС посилює регіональну стабільність (21 жовтня, 2021 р.). *Міністерство закордонних справ України* : офіційна сторінка. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-nadannya-ukrayini-perspektivi-chlenstva-v-yes-posilit-regionalnu-stabilnist> (дата звернення 05.12.2021).
11. Дмитро Кулеба: успіх Асоційованого тріо стане потужною та позитивною трансформаційною силою для нашого регіону (21 жовтня, 2021 р.). *Міністерство закордонних справ України* : офіційна сторінка. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-uspih-asocijovanogo-trio-stane-potuzhnoyu-ta-pozitivnoyu-transformacijnoyu-siloyu-dlya-nashogo-regionu> (дата звернення 03.01.2022).
12. ЄС пропонують запустити «процес тріо» для прискорення євроінтеграції України, Молдови та Грузії (13.11.2019). *Укрінформ* : Мультимедійна платформа іномовлення України, URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2817141-es-proponuut-zapustiti-proces-trio-dla-priskorennja-evrointegracii-ukraini-moldovi-ta-gruzii.html> (дата звернення 15.12.2021).
13. Жовтко Г. (18.11.2019). ЄС + Україна, Грузія та Молдова: громадські організації пропонують новий формат діалогу. *Громадський Простір*. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=es-ukrajina-hruziya-ta-moldova-hromadski-orhanizatsiji-proponuyut-povuj-format-dialohu> (дата звернення 07.12.2021).
14. Кваша О.С., Синякова А.В. Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 23(1). С. 112–117. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuimevcg_2019_23\(1\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuimevcg_2019_23(1)_25)
15. Коцур В.В. Україна і Республіка Молдова: пріоритетні напрямки міждержавних взаємин та стратегічного партнерства в ХХ столітті. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2010. Вип. 4. С. 151–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2010_4_28
16. Меморандум про взаєморозуміння між міністерством закордонних справ Грузії, міністерством закордонних справ і європейської інтеграції республіки Молдова і міністерством закордонних справ України щодо започаткування посиленого співробітництва з європейської інтеграції – «Асоційованого тріо» (17 травня, 2021 р.). *Міністерство закордонних справ України* : офіційна сторінка. URL: <https://>

mfa.gov.ua/news/memorandum-pro-vzayemorozuminnya-mizh-mzs-ukrayini-gruziyi-ta-moldovi-shchodo-zapochatkuvannya-posilenogo-spirvobitnictva-z-pitan-yevropejskoyi-integraciyi-asocijovanogo-trio (дата звернення 01.12.2021).

17. Нагорняк І. Ініціатива ЄС Східне партнерство: засади створення, розвитку та перспективи змін. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 5. С. 20–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evropol_2018_5_5_5

18. Реформи, діалог, співпраця. Про що говорили на IV Форумі Асоціацій (27 жовтня, 2021). *Міжнародний фонд «Відродження»*. URL: <https://www.irf.ua/reformy-dialog-spirpraczya-pro-shho-govoryly-na-iv-forumi-asocijaczij/> (дата звернення 03.11.2021).

19. Сидоренко. С. (22 жовтня 2021 р.). Розділене тріо: як Молдова, Грузія та Україна шукають свої шляхи для зближення з ЄС. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/10/22/7129347/> (дата звернення 21.11.2021).

20. Спільна декларація грузинських, молдавських та українських Платформ громадянського суспільства щодо співпраці у прагненні до євроінтеграції. 3-й Форум асоціацій, Київ, Україна (13 листопада 2019 р.) URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Spilna-deklaratsiya-gruzynskyyh-moldavskyyh-ta-ukrayinskyyh-Platform-gromadyanskogo-suspilstva-shhodo-spirvpratsi-u-pragnenni-do-evrointegratsiyi.pdf> (дата звернення 10.12.2021).

21. Спільна заява глав держав/урядів «Асоційованого тріо» – Грузії, Республіки Молдова та України за підсумками 6-го Саміту Східного партнерства (15 грудня, 2021 р.). *Президент України*: Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-glav-derzhavuryadiv-asocijovanogo-trio-gruziyi-72097> (дата звернення 17.01.2022).

22. Турчин Я. Перспективи східного партнерства в умовах геополітичних та безпекових змін східно-європейського регіону. *Humanitarian vision*. 2016. Vol. 2, Num. 1. С. 61–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2016_2_1_12.

23. Форум асоціацій /Громадська синергія. Громадськість за євроінтеграційні реформи. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/association-exchange-forum/?fbclid=IwAR17M3oCl-kn5oZl-UmWrP7a8wPvq6btjboXIppNaWFEqjyl3L9NaOkDw> (дата звернення 07.12.2021).

24. Фурса А. О. Грузія-Україна: політичні дебати і дилеми міждержавних відносин (1991-2014 рр.). *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2014. Вип. 21(1). С. 229–234. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2014_21\(1\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2014_21(1)_31).

25. Шейко Ю. (02.07.2021 р.) «Асоційоване Тріо» України, Грузії та Молдови: КІНЕЦЬ «Східного Партнерства» чи прискорення євроінтеграції? *DW*. (Deutsche Welle). URL: <https://www.dw.com/uk/asotsiiovane-trio-ukrainy-hruzii-ta-moldovy-kinets-skhidnoho-partnerstva/a-58126771> (дата звернення 12.01.2022).

Moiseieva T.M., Kudlai I.V. “ASSOCIATED TRIO”: EVALUATIONS, PROBLEMS AND PROSPECTS

The article is devoted to the problem of formation and positioning in the international arena of the regional format “Associated Trio”. Particular attention is paid to the role of civil society in the formation of the alliance of Ukraine, Georgia and Moldova, as it gives an idea of the potential opportunities for civil society to influence the definition and adjustment of strategic directions of foreign policy. The authors analyzed the documents defining the purpose, scope and mechanisms of cooperation of the three states: “Memorandum of Understanding between the Ministry of Foreign Affairs of Georgia, the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova and the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine” and “Declaration of the Batumi Summit”, approved by the Heads of State of the Associated Trio – Georgia, the Republic of Moldova and Ukraine (July 19, 2021). The analysis allows us to conclude that the participants in the new format have not developed common “tools” in achieving the ultimate goal of the “Associated Trio” – to gain membership in the European Union.

The positions of international “actors” in the “chain” of the EU – “Eastern Partnership” – “Associated Trio” are revealed. In particular, the factors that determine the perception of the Eastern Partnership initiative by both the European Union and the Associated Trio partners are highlighted. Emphasis is placed on the fact that Brussels’ efforts to preserve the format of the Eastern Partnership shape its restrained approaches to the emergence of a tripartite coalition. The Final Documents of the Sixth Eastern Partnership Summit, held on December 15, 2021 (in the provisions related to the research topic) are briefly described. Conclusions on the problems and prospects of the tripartite format of Ukraine, Georgia and Moldova “Associated Trio”.

Key words: “Associate Trio”, Ukraine, Georgia, Moldova, Civil Society, Memorandum, Batumi Declaration, European Integration, European Union, «Eastern Partnership».